

Висновки. Отже можемо зробити висновок, що НБУ класифікує інструменти нагляду як за етапами функціонування банку, так і за принципом безвізної перевірки та перевірки шляхом інспектування. Процес опосередкованого нагляду починається зі збору переважно кількісної інформації що надає можливість органу нагляду оцінити стан справ у банку як у минулому, так і на даний момент. З іншого боку інспектування дає можливість оцінити такі якісні фактори, як якість менеджменту, процесів та процедур організації тощо.

Література

1. Афанасьев В.Г. Системность и общество / В.Г. Афанасьев. – М., 1980 – 74 с.
2. Д'яконова І.І. Банківський нагляд і регулювання: світовий досвід / І.І. Д'яконова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 12 (78). – С. 12-18.
3. Иода Е.В. Классификация банковских рисков и их оптимизация / Е.В. Иода, Л.Л. Мешкова, Е.Н. Болотина ; под общ. ред. проф. Е.В. Иода. – [2-е изд., испр. перераб.]. – Тамбов : ТГТУ, 2002. –120 с.
4. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках : затверджено постановою Правління НБУ № 98 від 28.03.2007 р. // Електронний ресурс. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
5. Банківський нагляд : навчальний посібник / В.І. Міщенко, А.П. Яценюк, В.В. Коваленко, О.Г. Коренева. – К. : Знання, 2004. – 406 с.
6. Степаненко А.І. Банківський нагляд в Україні / Анатолій Іванович Степаненко. – Автореф. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – Київ, 2004.

Надійшла 8.9.2010 р.

УДК 336.22.02: 336.11

О.В. БАРАНЕЦЬКА

ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»

МОДЕЛЬ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ФІСКАЛЬНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТА ФІСКАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

У статті відображено можливі напрямки покращення стану фіскальної безпеки держави за рахунок різних показників. Показано модель взаємозалежності між фіскальним потенціалом та фіскальною безпекою.

The article shows possible areas of improvement of fiscal security through various indicators. The essence of interdependence between fiscal capacity and fiscal security.

Ключові слова: фіскальна безпека держави, фіскальний потенціал.

Постановка проблеми. Проблема досягнення належного рівня фіскальної безпеки має серйозний макроекономічний, соціальний та стратегічний підтекст, оскільки чимало країн за умови фінансової кризи опинилися на межі дефолту, стикнулися із проблемою масштабних бюджетних дефіцитів та боргових навантажень на бюджет, непрацюючою банківською системою, що має негативний відбиток при реалізації філогенетичного і онтогенетичного змісту безпеки. Тому забезпечення прийняттого рівня фіскальної безпеки держави у посткризовий період є першочерговим до вирішення завданням, оскільки допоможе реалізувати «...усунення різноманітного роду деліктів у фіскальній сфері, допоможе ліквідувати рецесію економіки країни та уникнути соціально-економічного колапсу» [1, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними ідеологами у напрямку дослідження проблем забезпечення національної безпеки та її складових серед українських та російських науковців такі як: Л. Абалкін [2], О. Барановський [3], І. Білько [4], М. Єрмошенко [5], А. Куклін [6], О. Ладюк [7], А. Сухоруков [7], А. Татаркін [6], В. Шлемко [4] та інші; проблематика фіскальної сфери висвітлена у працях І. Крисоватого [8], І. Луніної [9], І. Луцика [8], В. Мельника [10], Ц. Огня [11].

Нерозв'язані раніше частини загальної проблеми. Досліджуючи різноманітні фіскальні делікти, які чинять деструктивний вплив на фінансовий стан країни, що негативно відображається на досягненні її національної безпеки, варто виокремити можливі шляхи покращення стану фіскальної безпеки держави. Задля вирішення даної проблематики потрібно дослідити залежність стану фіскальної безпеки від ряду показників, які впливають на рівень її забезпечення, що дасть змогу правильно маніпулювати даними показниками, маючи за мету підвищити рівень фіскальної безпеки держави.

Постановка завдання. Метою статті є відображення моделі взаємозалежності між фіскальним потенціалом та фіскальною безпекою держави.

Вклад основного матеріалу. Рівень фіскальної безпеки держави потрібно вміти не тільки оцінювати станом на поточний час, чи в попередні періоди, а й планувати на наступні періоди, принаймні на наступний фінансовий рік. Поліпшувати стан фіскальної безпеки можна за рахунок різних показників, але основних з них можна виділити три.

По-перше, це розвиток економіки, а саме її основний макроекономічний показник ВВП. Оскільки ВВП

є знаменником основних показників фінансової безпеки, то за решти рівних умов при зростанні ВВП знизяться такі показники фінансової безпеки як відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, фінансовий відсоток ВВП, відношення обсягу податкового боргу до ВВП, а також обсяг трансфертів з державного бюджету до ВВП, що загалом призведе до підвищення інтегральної оцінки фінансової безпеки в майбутніх періодах.

По-друге, це скорочення видаткової частини бюджету. Очевидно, це найефективніший інструмент зниження дефіциту державного бюджету. Однак цим інструментом потрібно вміти вдало користуватися, щоби не утворювалися додаткові загрози іншим видам безпеки, зокрема військової, екологічної, інформаційної, соціальної.

І третій показник, за рахунок якого можливе поліпшення фінансової безпеки – це фінансовий потенціал, або точніше, можливий приріст фінансового потенціалу, за рахунок якого можливе збільшення доходної частини бюджету, а, отже, і скорочення дефіциту бюджету.

Перейдемо тепер до формального викладу моделі.

Припустимо, що фінансова безпека за попередній фінансовий період визначається лише одним показником – дефіцитом бюджету, тобто решта показників знаходяться в межах порогових значень.

Нехай D – доходна частина бюджету за попередній фінансовий період, Π – порогове значення дефіциту бюджету (у відсотках до ВВП), видаткова частина B перевищує доходну у $(1 + k \frac{\Pi}{100})$ разів, де $k > 1$, тобто

фінансова безпека B становить $\frac{100}{k}$ (у відсотках).

Припускаємо, що фінансовий потенціал на наступний період дасть змогу збільшити доходну частину нового бюджету D_n у q разів

$$D_n = qD, q > 1.$$

Якщо видаткова частина нового бюджету B_n залишиться на попередньому рівні $B_n = B$, незмінним

також залишиться ВВП, то відношення B_n до D_n скоротиться до величини: $\frac{B_n}{D_n} = \frac{1 + k \frac{\Pi}{100}}{q}$.

Знайдемо значення q , при якому обчислене відношення відповідатиме пороговому значенню

$$\frac{1 + k\Pi/100}{q} = 1 + \frac{\Pi}{100}.$$

Звідси

$$q = \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}.$$

Зокрема, якщо порогове значення $\Pi = 3\%$, коефіцієнт перевищення дефіциту бюджету над пороговим значенням $k=4$, що відповідає 25 % фінансової безпеки, то для досягнення 100 % фінансової безпеки фінансовий потенціал (за решти рівних умов) треба збільшити у $q = 1,09$ раза або на 9 % порівняно з попереднім.

Якщо $1 < q < \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}$, то фінансова безпека зросте, однак не до 100 %, а до величини

$$B_n = \frac{100}{k_n},$$

де $1 < k_n < k$, k_n визначається рівнянням:

$$\frac{1 + k\Pi/100}{q} = 1 + k_n \frac{\Pi}{100},$$

звідки знаходимо k_n :

$$k_n \frac{\Pi}{100} = \frac{1 + k \frac{\Pi}{100}}{q} - 1;$$

$$k_n = \frac{100}{\Pi} \left(\frac{1+k}{100} \frac{\Pi}{q} - 1 \right).$$

Звідси плановий рівень фіскальної безпеки:

$$B_n = \frac{\Pi \cdot q}{1 + k \frac{\Pi}{100} - q}. \quad (1)$$

Отримана формула показує, що фіскальна безпека є нелінійною монотонною зростаючою функцією від коефіцієнта зростання фіскального потенціалу q , тобто

$$q_1 < q_2 \Leftrightarrow B_{n_1} < B_{n_2}. \quad (2)$$

Графічне зображення залежності стану майбутньої фіскальної безпеки від коефіцієнта приросту фіскального потенціалу:

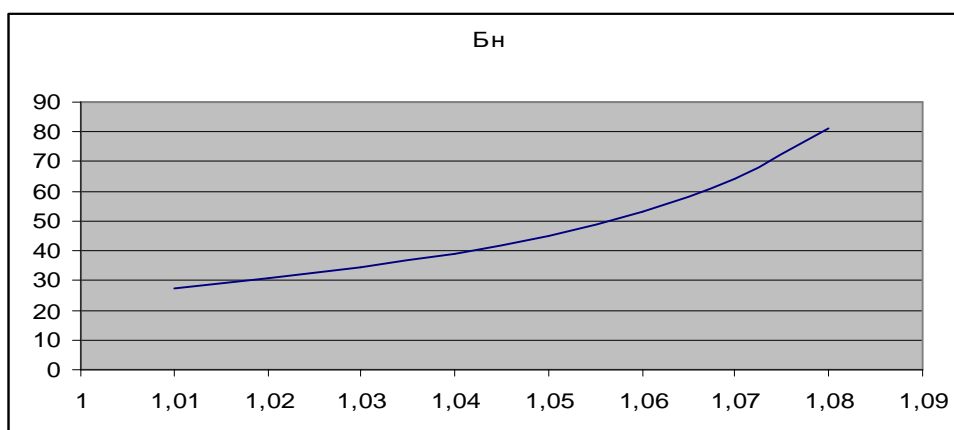


Рис. 1. Залежність стану фіскальної безпеки від коефіцієнта приросту фіскального потенціалу

Формулу (1) виведено для значень q з інтервалу

$$1 < q < \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}. \quad (3)$$

Проаналізуємо тепер можливість використання формули (1) для крайніх значень відкритого проміжку (3). Зокрема, якщо у формулу (1) підставити верхнє значення інтервалу (3), тобто

$$q = \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100},$$

то отримаємо

$$B_n = \frac{\Pi \left(\frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100} \right)}{1 + k \frac{\Pi}{100} - \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}},$$

або після спрощення

$$B_n = 100.$$

Отже, область допустимих значень для формули (1) можна продовжити до крайньої правої межі інтервалу (3) і тим самим продовжити її до напіввідкритого проміжку:

$$1 < q \leq \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}.$$

При лівій межі проміжку (3) $q=1$ за формулою (1) отримуємо

$$B_n = \frac{100}{k} = B,$$

тобто рівень фіскальної безпеки не змінюється.

Таким чином, відкритий інтервал допустимих значень (3) можна доповнити до замкнутого проміжку:

$$1 \leq q \leq \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}. \quad (4)$$

Дослідимо тепер можливість використання формули (1) для значень q , які знаходяться поза межами проміжку (4).

Якщо q від'ємне ($q < 0$), то обчислене за формулою (1) значення B_n теж від'ємне, що виходить за межі можливих значень показника фіскальної безпеки, тобто від нуля до ста відсотків. Крім того, від'ємне значення q надає надходженням до бюджету від'ємного значення, тобто перетворює їх у видатки, що не узгоджується з самим поняттям фіскального потенціалу.

Отже, від'ємні значення q для планування рівня фіскальної безпеки за формулою (1) використовувати не можна, оскільки такі значення не мають фіскального змісту.

Підставивши у формулу (1) значення $q=0$, отримаємо $B_n=0$. Це означає, що при нульовому використанні фіскального потенціалу, тобто при відсутності надходжень до бюджету, рівень фіскальної безпеки також буде нульовий. Такий теоретичний наслідок допускати на практиці, очевидно, не можна, проте його можна розглядати як підтвердження адекватності даної моделі.

Значенням q в межах від нуля до одиниці ($0 < q < 1$) відповідає не підвищення, а зниження використання фіскального потенціалу. Відповідно до формули (1) знижуватиметься і рівень фіскальної безпеки. І хоч погіршення фіскальної безпеки стараються не планувати, проте на практиці такі випадки всупереч оптимістичним планам трапляються. На нашу думку, краще мати справу з реальними, нехай і песимістичними планами, ніж з надто оптимістичними, але мало реальними.

Отже, значення q в межах від нуля до одиниці можна використовувати для планування фіскальної безпеки за формулою (1).

Випадок, коли значення q перевищує праву межу проміжку (4), тобто

$$q > \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100},$$

поділяється на три підвипадки.

1) Якщо виконується умова

$$\frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100} < q < 1 + k\Pi/100,$$

то при підстановці таких значень q у формулу (1) отримуємо значення $B_n > 100$.

2) Значення

$$q = 1 + k\Pi/100$$

при підстановці у формулу (1) приводить до ділення на нуль, а, отже, не є допустимим для цієї формули.

3) Якщо у формулу (1) підставити значення

$$q > 1 + k\Pi/100,$$

то отримуємо від'ємний результат $B_n < 0$.

Як бачимо, в жодному з розглянутих підвипадків результат не узгоджується з діапазоном від нуля до ста відсотків.

Проте зрозуміло, що при

$$q > \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}$$

рівень фіскальної безпеки залишається таким, як і при

$$q = \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100},$$

тобто стовідсотковим: $B_n = 100$.

Отже, для випадку

$$q > \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100}$$

формулу потрібно модифікувати:

$$B_n = \begin{cases} \frac{\Pi q}{1 + k\Pi/100 - q}, & 0 \leq q \leq \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100} \\ 100, & q > \frac{1 + k\Pi/100}{1 + \Pi/100} \end{cases} \quad (5)$$

Схематичний графік залежності B_n від q , побудований на основі формули (5), подано на рис. 2.

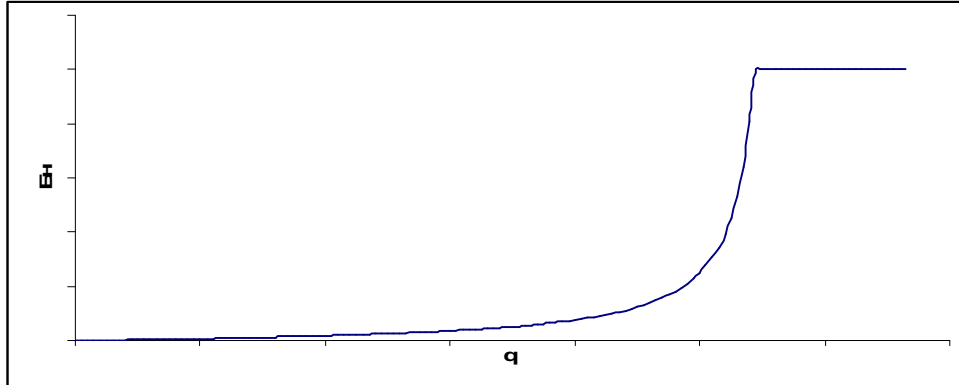


Рис. 2. Схематичний графік залежності B_n від q .

Висновки. Отже, дана модель дає можливість оцінювати рівень майбутньої фіскальної безпеки на основі оцінки фіскальної безпеки в базовому періоді та запланованих бюджетних показників, і, відповідно, визначати, які зміни в бюджетній політиці повинні проводитися для досягнення певного бажаного рівня фіскальної безпеки. Тому у подальших дослідженнях варто розглянути можливі стратегічні напрями забезпечення фіскальної безпеки держави у контексті слідування національним інтересам України.

Література

1. Баранецька О.В. Забезпечення фіскальної безпеки України в умовах фінансової кризи / О.В. Баранецька // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : збірник наукових праць. Вип. 3 (16): Економічні науки. – Чернівці, Технодрук, 2009. – С. 28–36.
2. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4–13.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
4. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Зінько. – К.: НІСД, 1997. – 144с. – (Сер. «Нац. безпека»; Вип. 2).
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К. : Київ.нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
6. Научно-технологическая безопасность регионов России: методические подходы и результаты диагностики / В.Я. Буланов, Д.С. Львов, А.Л. Мызин ; под ред. А. И. Татаркина, А. А. Куклина. – Екатеринбург : Узд-во Уральского университета, 2000. – 414 с.
7. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави : навчальний посібник / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.
8. Крисоватий А.І. Податки і фіскальна політика : навчальний посібник / А.І. Крисоватий, А.І. Луцик. – Тернопіль, 2003. – 312 с.
9. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин в Україні / І.О. Луніна // Актуальні проблеми економіки. – 2008 – № 12. – С. 39–44.
10. Мельник В.М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи / В. Мельник // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 11–17.
11. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика : монографія / Ц.Г. Огонь – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 580 с.

Надійшла 19.9.2010 р.